

Nr 37.

Ankom till riksdagens kansli den 6 juni 1940 kl. 2 e. m.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående vissa
ändringar i lagen om semester.*

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 84 i första kammaren av herrar *Karl Andersson* och *Theodor Nilsson* samt i andra kammaren nr 25 av herr *Falk*, nr 144 av herr *Mårtensson m. fl.* och nr 188 av herr *Hansson* i Örebro.

I motionen II: 25 har hemställts, att riksdagen måtte antingen genom en ändring i lagtexten eller genom att godkänna ett uttalande i utskottets blivande utlåtande i ämnet medverka därtill, att lagen om semester komme att kunna få det innehållet, att arbete, som utgör vederlag för nyttjanderätt, måtte räknas som grund för semester, att den, under vars kontroll och för vars räkning arbete utföres, måtte betraktas såsom arbetsgivare samt att semesterlön i fall, som i motionen avses, må beräknas på antalet utförda arbetsdagar efter i orten gängse pris för motsvarande arbete.

Vidare har i motionerna I: 84 och II: 144, vilka äro likalydande, hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att sådan ändring av semesterlagen snarast viddages, att arbetare, som äro anställda vid statliga, statskommunala och kommunala reservarbeten, tillerkännas samma semesterrätt som övriga arbetstagare enligt semesterlagens bestämmelser.

Slutligen har i motionen II: 188 yrkats, att riksdagen ville besluta sådan ändring i 4 § lagen om semester, att som kvalifikationstid jämväl räknas den tid, arbetstagare fullgör tjänstgöring i förstärkt beredskapstjänst.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Utskottet kommer i det följande att behandla de föreliggande motionerna under särskilda avdelningar.

Motionen II: 25.

Lagen den 17 juni 1938 om semester äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst, dock med vissa undantag, om vilka nu ej är fråga (1 §).

Enligt gällande rätt kan i ett arrendeavtal legan utsättas i penningar eller naturalster eller arbete eller i kombination av dessa alternativ. Närmare bestämmelser om kombinerade arrende- och arbetsavtal hava meddelats i 2 kap.

7 § *lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom*. I motionen II: 25 hava lämnats vissa upplysningar rörande den växlande innebörden och omfattningen av dylika avtal.

Vid tillkomsten av 1907 års lagstiftning beaktades i främsta rummet önskemålet att arbetskyldigheten skulle vara till sitt mått bestämd. Sedermera hava de spörsmål, som sammanhänga med förening av arrende- och arbetsavtal, vid åtskilliga tillfällen varit föremål för behandling av statsmakterna och vissa sakkunniga. En utförlig historik över vad härutinnan förekommit har lämnats i *1936 års arrendeutrednings* betänkande med förslag till ändringar i arrendelagstiftningen (Statens off. utredn. 1938: 38 sid. 171—186). Arrendeutredningen har för sin del — i likhet med jordkommissionen (Statens off. utredn. 1923: 40) och jordsakkunniga (Statens off. utredn. 1926: 8) — kommit till det resultatet, att i lagen borde stadgas förbud mot legans utsättande i arbete. Arrendeutredningen har emellertid ansett, att möjligheten för jordägaren att tillförbinda arrendatorn att utgöra arbete mot ersättning i penningar alltjämt borde bibehållas. Kungl. Maj:t har genom beslut den 15 december 1939 uppdragit åt hovrättsrådet E. Anderberg att inom jordbruksdepartementet biträda vid behandlingen av frågor rörande ändrad arrendelagstiftning. Detta uppdrag är ännu icke slutfört.

Utskottet vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten även på vissa uttalanden rörande fall av kombination av hyres- och arbetsavtal. I propositionen nr 134 till *1936 års riksdag* med förslag till lag om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter (sid. 4) framhöll chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, att de i nyttjanderättslagen meddelade bestämmelsernas tillämplighet i dylika fall vore främst beroende på om särskilt hyresavtal träffats angående lägenheten. Om så ej vore fallet och arbetskyldigheten framstode såsom huvudsaken, syntes rättsförhållandet bliva att bedöma som ett arbetsavtal. Ett uttalande av samma innebörd har gjorts av chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman, i propositionen nr 166 till *1939 års riksdag* med förslag till ny hyreslagstiftning (sid. 50).

I *N. Holmström*: Semesterlagen (sid. 16) har framhållits, att nyssnämnda synpunkt borde vara avgörande jämväl vid arrende i samband med arbetskyldighet.

Till belysning av det föreliggande spörsmålet kunna även tjäna de rättsfall, som refererats i *N. J. A.* 1924: 468 och 1926: 394.

Av intresse för bedömandet av frågan vem som i nu ifrågavarande fall skall anses såsom arbetsgivare i semesterlagens mening är den diskussion, som vid lagens tillkomst fördes rörande ett specialproblem. *1936 års semestersakkunniga* framhöllo i sitt betänkande (Statens off. utredn. 1937: 49) att det speciellt i Norrland och Mellansverige vore vanligt, att en bonde eller arrendator åtog sig att mot visst pris verkställa en avverkning. Denna person, vanligen kallad köraren, anställde i sin tur skogsarbetare såsom huggare, varjämte han själv deltog i arbetet med timmerkörningen. Försäkringsrådet hade ansett virkesägaren ur *olycksfallsförsäkringslagens* synpunkt vara arbets-

givare gentemot huggarna. Vid en lagstiftning om *semester* — en i arbetsavtalet ingående materiell förmån — borde den anses vara arbetsgivare, som enligt allmänna civilrättsliga regler ingått arbetsavtalet med arbetstagaren. Till denna uppfattning anslöt sig föredragande departementschefen och riksdagen gjorde ej erinran däremot.

De spörsmål, som genom motionen II:25 underkastats riksdagens prövning, förelågo till prövning jämväl i ett av *arbetsdomstolen* genom en enhällig dom den 5 september 1939 avgjort mål (nr 91/1939). Domen finnes såsom bilaga fogad till nyssnämnda motion. Målet gällde prövning av fråga om torpare, som fullgjorde dagsverken såsom vederlag för nyttjanderätten till torpet, kunde anses anställd hos jordägaren och på den grund berättigad till semester enligt semesterlagen. Svenska lantarbetareförbundet gjorde i målet gällande, att en torpare, som åtagit sig dagsverksskyldighet, alltid skulle anses vara anställd i jordägarens tjänst, icke blott när fråga vore om överdagsverken, varmed här åsyftades alla dagsverken, som icke utgjorde vederlag för nyttjanderätten, utan även i vad gällde arrendedagsverken, och att torparen följaktligen ägde rätt att tillgodoräkna sig fullgjorda dagsverken för erhållande av semester. Om överdagsverkenas betydelse i nämnda hänseende var dock icke fråga i detta mål. Arbetsdomstolen kunde icke godkänna den uppfattningen att de av torparen utförda arrendedagarna skulle anses grunda ett anställningsförhållande, som medförde rätt till semester. Skyldigheten att fullgöra fria dagsverken utgjorde ett oomtvistligt vederlag för nyttjanderätten och kunde därför icke samtidigt grunda en tjänsteställning hos jordägaren. I fråga om de delvis betalda dagsverkerna vore frågan mera tveksam. Det torde icke vara uteslutet, att torparens rätt till ersättning för arbetet i vissa hänseenden kunde jämföras med andra lönefordringar, men då det gällde rätt till semester, kunde man icke bortse från att dagsverksskyldighetens natur av vederlag för nyttjanderätten i så hög grad gäve karaktär åt förhållandet i dess helhet, att det måste anses rättsligt och praktiskt omöjligt att uppdelade varje särskilt dagsverke i en del, som skulle betraktas såsom vederlag för nyttjanderätten, och en annan del, som skulle grunda ett tjänsteförhållande med åtföljande rätt till semester. Arbetsdomstolen fann alltså, att de s. k. arrendedagarna icke i något fall innebure en form av anställning, som kunde grunda rätt till semester.

I målet var även fråga om torpardrängs rättsställning i nu förevarande hänseenden. Denna fråga ansågs av arbetsdomstolen böra givetvis bedömas med ledning av vanliga civilrättsliga regler. Sålunda borde den person betraktas som arbetsgivare, vilken ingått arbetsavtalet med arbetstagaren. Det vore följaktligen uppenbart, att en av torparen anställd dräng, som enligt avtalet med torparen skulle åtnjuta lön av denne även för de dagsverken, vilka han för torparens räkning utförde åt jordägaren, icke på grund av dessa dagsverken innehade anställning hos jordägaren. Annat vore förhållandet, då en person efter överenskommelse arbetade växelvis hos jordägaren och torparen samt på vardera stället uppbure lön för där utfört arbete.

På spörsmålet om semesterlönens beräkning i hithörande fall ingick arbetsdomstolen icke.

I förevarande sammanhang må uppmärksamheten fästas jämväl på ett mål, som avgjorts av arbetsdomstolen genom domen nr 112/1938. Där gällde frågan skyldighet för vissa bolag att ingå i förhandlingar enligt 1936 års lag om förnings- och förhandlingsrätt med Bensindistributörers riksförbund. Av denna dom framgår — vilket här är av intresse — att arbetsdomstolen ansett förefintligheten av en personlig arbetsskyldighet vara av avgörande betydelse vid bedömandet av frågan, om en tjänsteställning är för handen.

Slutligen må här erinras om att *kommittén angående privatanställda* i sitt betänkande med förslag till lag om arbetsavtal (Statens off. utredn. 1935: 18) förordat, att lagen skulle — med vissa undantag — äga tillämpning å avtal, varigenom ena parten (arbetstagaren) åtog sig att mot ersättning arbeta i tjänst hos andra parten (arbetsgivaren), därvid med ersättning förstods alla former av vederlag.

Motionerna I: 84 och II: 144.

I motiveringen till dessa båda motioner har framhållits, att nu rådande förhållanden i vissa fall kunde te sig ganska orimliga. Till belysande av detta påstående ha anförts fall, då en del av ett vägarbete utföres enligt den öppna arbetsmarknadens vanliga regler, medan en annan del av samma vägarbete utföres som reservarbete, samt fall, då reservarbete omlägges till att i fortsättningen bedrivs efter öppna marknadens regler. Vidare hava motionärerna uttalat följande:

Vid reservarbetena är i regel även ett visst antal specialarbetare anställda efter öppna arbetsmarknadens principer. Det lär ha inträffat, att under den tid dessa specialarbetare haft semester, en del av reservarbetarna inte kunnat fortsätta med sitt arbete, utan måst permitteras. I dessa fall erhåller specialarbetaren semester med bibehållande av lön, medan hans arbetskamrat, som är reservarbetare, visserligen erhåller semester, men blir utan lön under ledigheten. De förhållanden som här påtalats kunna inte anses vara rättvisa och tillfredsställande. Det är inte att förvåna sig över, att desamma framskapat bitterhet och missnöje bland reservarbetarna.

Beträffande de skäl, som motionärerna i övrigt anført till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionerna.

Vid utformningen av arbetslöshetspolitiken har under senare år stor vikt lagts vid anordnandet av allmänna arbeten i öppna marknaden. Vid sidan av dessa arbeten hava reservarbeten bedrivits. Dessa kunna taga olika former; de kunna vara statliga, statskommunala eller kommunala. I den för nu pågående riksdag framlagda propositionen nr 236 angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. har föredragande departementschefen, statsrådet Möller, uttalat, att reservarbetsformen finge anses hava sin speciella uppgift i systemet av samordnade hjälpformer. Oberoende av krisens verkningar på arbetskrafttillgången syntes man nämligen få räkna med en restarbetslöshet på de flesta håll av överårig eller annan icke fullgod arbetskraft, för vilken denna hjälpform vore motiverad. Departementschefen räknade i

detta syfte med bibehållande av såväl statliga reservarbeten för kontorister m. fl. (arkivarbeten) som statskommunala reservarbeten, medan övriga statliga reservarbeten borde kunna överföras till arbeten i öppna marknaden. Mot dessa uttalanden har statsutskottet i sitt utlåtande (nr 197) i ämnet ej gjort erinran.

Lagen den 17 juni 1938 om semester äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag för sådana arbetstagare hos staten, för vilka gälla särskilda föreskrifter rörande semester (1 §). En förutsättning för att rätt till semester skall inträda är att arbetstagaren innehaft sin anställning sedan minst 180 dagar. Anställning, som icke kan anses utgöra arbetstagarens huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla, berättigar icke till semester (3 §). Semester omfattar en dag för varje kalendermånad anställningen varat under kvalifikationstiden, d. v. s. i regel närmast föregående kalenderår. Rätt till semester föreligger dock endast för kalendermånad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst 16 dagar (4 §).

I yttrande över 1936 års semestersakkunnigas betänkande med förslag till lag om semester (Statens off. utredn. 1937: 49) uppehöll sig *drätselkammaren i Uppsala* vid frågan, om reserv- och beredskapsarbetare skulle äga rätt till semester enligt den föreslagna lagen. Drätselkammaren anförde härom följande:

Det framginge icke av motiveringen, huruvida personer, som på grund av arbetslöshet efter prövning av deras behov av hjälp beretts sysselsättning vid kommunala reserv- eller beredskapsarbeten, vore att hänföra under lagförslaget beteckning arbetstagare i kommunens tjänst. Skulle detta vara fallet, bleve dylika personer berättigade till semester, sedan de varit sysselsatta vid reserv- eller beredskapsarbeten under den i lagförslaget angivna minimitiden, därvid deras hänvisning till det kommunala reserv-(beredskaps)arbetet skulle vara att likställa med att de »tillträtt anställning» hos kommunen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, yttrade i anledning härav i propositionen nr 286 till 1938 års riksdag med förslag till lag om semester bland annat följande:

Det lär få anses vara en självklar sak, att semesterrätt enligt lagen icke tillkommer en reservarbetare, vare sig det arbete han utför är av statlig, statskommunal eller kommunal karaktär. Reservarbete är nämligen en hjälpform och icke en form av anställning. Vad beträffar beredskapsarbetarna, ligger frågan däremot annorlunda till. Dessa arbetare äro anställda enligt den öppna marknadens vanliga regler. Lagens föreskrifter måste anses utan vidare tillämpliga för deras del. Den omständigheten, att beredskapsarbetarna numera hänvisas till arbetet genom arbetslöshetskommittéerna, är icke av beskaffenhet att medföra någon ändring i vad jag nu anført. Denna hänvisning utgör endast en form för tillsättandet av platserna vid beredskapsarbetet, d. v. s. man uppställer anspråk på arbetsgivaren, att han vid utförandet av arbetet skall anställa arbetare, som utpekats på visst sätt. Så snart någon väl blivit placerad vid ett beredskapsarbete, är han i vanlig ordning att betrakta såsom anställd.

Mot detta uttalande gjorde andra lagutskottet ingen erinran i sitt i denna del av riksdagen godkända utlåtande i ämnet (nr 58).

Motionen II : 188.

Enligt 4 § andra stycket *semesterlagen* föreligger rätt till semester endast för kalendermånad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst 16 dagar. Härvid skall med dag, å vilken arbete utförts, jämföras dag, varunder arbetstagaren åtnjutit semester eller varit oförmögen till arbete på grund av olycksfall i arbetet eller sådan sjukdom, som avses i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, eller fullgjort i värnpliktslagen föreskriven repetitionsövning, landstormsrepetitionsövning eller landstormsbefälsövning. Dag, under vilken arbetstagaren varit oförmögen till arbete eller fullgjort militär tjänstgöring, må dock icke räknas honom till godo, därest arbete eljest uppenbarligen icke kunnat beredas honom å sådan dag.

Enligt *värnpliktslagen den 30 juni 1936* omfattar vanlig repetitionsövning 25 eller 30 dagar (§ 27), landstormsrepetitionsövning 5 dagar samt landstormsbefälsövning 12 dagar (§ 36).

Genom lag den 2 juni 1939 (nr 223) infördes i värnpliktslagen (§ 27 mom. 2 a) bestämmelser om beredskapstjänstgöring. Enligt dessa bestämmelser är värnpliktig, som uttagits till linjetjänst vid hären eller till ersättningsreserven, skyldig att under fredstid, där Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt och i den ordning Konungen bestämmer, fullgöra en beredskapsövning om högst trettio dagar före utgången av fjärde året efter inskrivningsåret.

Vidare må erinras om föreskrifterna i § 28 mom. 1, att, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, Konungen efter statsrådets hörande må till tjänstgöring inkalla beväringen eller de större eller mindre delar därav, som finnas behövlige. Under enahanda förutsättningar må jämlikt § 36 mom. 2 landstormen eller de större eller mindre delar därav, som finnas behövlige, inkallas till tjänstgöring.

Bestämmelserna i 4 § andra stycket *semesterlagen* funnos upptagna i det av *semestersakkunniga* framlagda lagförslaget, dock med de olikheterna, att enligt nämnda förslag dels för rätt till semester för viss kalendermånad erfordrades arbete under månaden minst 18 dagar, dels ock landstormsrepetitionsövning och landstormsbefälsövning icke voro upptagna såsom trots frånvaron från arbetet grundande rätt till semester.

Beträffande de orsaker till frånvaro från arbetet, som böra medföra rätt till semester (s. k. privilegierade orsaker), anförde de sakkunniga (sid. 154):

Även om en arbetstagare under viss månad ej utfört arbete under minst aderton dagar, kunde omständigheterna vara sådana, att den å månaden belöpande semesterrätten skäligen ej borde gå förlorad. Bland de orsaker till bortovaro från arbete, som borde privilegieras på sådant sätt, att bortovaron jämfördes med arbetad tid, då det gällde kvalificering för semester, vore främst att märka åtnjutande av semester. Detta överensstämde med hittills på alla områden tillämpad praxis. Vidare torde böra privilegieras bortovaro, som orsakats av olycksfall i arbetet, eller sådana yrkessjukdomar, som falla under lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar. Det kunde nämligen icke anses vara skäligt, att en arbetstagare, som skadats i arbetet och till följd därav bleve arbetsoförmögen, skulle gå förlustig någon del av

sin semesterrätt. Det kunde ej heller anses föreligga skäl att tidsbegränsa rätten till semester vid längre bortovaro från arbetet av nu nämnda orsaker. Så länge arbetsavtalet kunde anses gälla, borde den skadade sålunda få beräkna semesterrätt. Av rena billighetsskäl förordade de sakkunniga slutligen, att fullgörandet av repetitionsövning skulle jämföras med att arbetstagaren utfört arbete för arbetsgivarens räkning. Härvidlag kunde det endast bliva fråga om semesterrätt för en à två dagar, vilken rätt eljest skulle gå förlorad genom repetitionsövningen. Det kunde erinras om lagen den 16 oktober 1914 om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete. Enligt denna lag finge värnpliktig, som vore i annans tjänst eller arbete anställd, ej skiljas från anställningen bland annat med anledning därav, att han hade att fullgöra i värnpliktslagen stadgad övning om högst 60 dagar.

Vad särskilt angår behandlingen av värnpliktstid yttrade de sakkunniga:

Vad beträffade behandlingen av värnpliktstid skulle de sakkunniga gärna hava sett, att det varit möjligt att i förevarande hänseende jämföra värnpliktstiden med arbetad tid. De sakkunniga hade dock icke ansett sig kunna förorda intagandet i lag av en bestämmelse, som skulle lägga en så pass stor ekonomisk börda på arbetsgivarna, varom här vore fråga. En föreskrift angående privilegiering av värnpliktstid skulle nämligen innebära ett starkt ingrepp i avtalsfriheten; ett ingrepp, som vore omotiverat, då ju möjlighet ej funnes att därför åberopa någon rekreationssynpunkt, enär värnpliktstiden i sig själv för många måste sägas vara en rekreation. Man kunde alltså befara, att en bestämmelse om att semesterrätt skulle få belöpa å den förhållandevis långa första tjänstgöringen skulle kraftigt bidra till att arbetsgivarna uppsade det gällande arbetsavtalet före värnpliktstiden eller att de redan nu ofta bekymmersamma möjligheterna för ynglingar att finna arbete under det närmaste året före värnpliktens början ytterligare skulle ökas. Man torde därför böra åtnöja sig med vad de sakkunniga av billighetsskäl ansett sig kunna föreslå eller att privilegiera tid för fullgörande av repetitionsmöte. Beträffande denna form av tjänstgöring gällde nämligen enligt lag, att densamma ej finge föranleda uppsägning av arbetsavtal.

I remissyttrandet över sakkunnigförslaget anförde *socialstyrelsen*, att med repetitionsövning borde jämföras landstomsrepetitionsövning eller landstomsbefälsövning, som värnpliktiga vid ungefär 35 års ålder numera vore skyldiga att fullgöra.

Svenska försäkringsbolagens riksförbund ifrågasatte i remissyttrandet, om icke ur rekreationssynpunkt militärtjänstgöring vore mera värdefull än ett par veckors semester, varför det ej syntes erforderligt att tillförsäkra arbetstagare semester under det år han fullgjorde repetitionsmöte. Förbundet anförde vidare:

Därtill komme, att bestämmelsen kunde innebära en olägenhet även för arbetstagaren. Även om dylik tjänstgöring enligt lag ej finge föranleda uppsägning av arbetsavtal, kunde dock den omständigheten, att en arbetssökande hade ett eller flera repetitionsmöten framför sig, till äventyrs försvåra möjligheten för honom att erhålla anställning. Det förefölle därför knappast välbetänkt att utöka tiden för den beräknade frånvaron från arbetet med vissa obligatoriska semesterdagar, vilka i och för sig icke vore av behovet påkallade.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, anförde i den till 1938 års riksdag avgivna propositionen (nr 286) med förslag till lag om semester (sid. 158—159) bland annat följande:

De sakkunniga hava förordat, att frånvaro från arbetet under vissa omständigheter skall jämföras med arbetad tid. Jag har icke någon erinran härutinnan att göra mot sakkunnigförslaget men förordar, att som privilegierad tid skall räknas jämväl sådan landstormsrepetitionsovning och landstormsbefälsövning, som omnämnes i värnpliktslagen. Jag skulle vidare gärna hava sett, att det varit möjligt att med någon tidsbegränsning privilegiera jämväl havandeskap ävensom annan sjukdomstid än den i sakkunnigförslaget omnämnda. I likhet med de sakkunniga befarar jag emellertid, att en bestämmelse härom skulle medföra risk för uppsägning från arbetsgivarnas sida.

Genom proposition, nr 20, till 1939/40 års *urtima riksdag* framlade Kungl. Maj:t förslag till ny lag om förbud mot arbetstgares avskedande med anledning av värnpliktstjänstgöring m. m. I anledning av nämnda proposition väcktes i andra kammaren en motion, nr 7, i vilken hemställdes, att riksdagen måtte besluta sådant förtydligande av eller eventuellt sådan ändring i det framlagda lagförslaget, att fullgörande av förstärkt försvarsberedskap icke finge föranleda någon minskning av den semesterled och semesterersättning, som eljest skolad tillkomma den inkallade.

Andra särskilda utskottet anförde i sitt utlåtande (nr 12) i anledning av nämnda proposition och motion, att utskottet uppmärksammat, att det internationella läget föranlett vissa inkallelser av värnpliktiga, som icke varit förutsedda vid semesterlagens tillkomst. Utskottet ville i anledning därav uttala såsom önskvärt, att vid en blivande omarbetning av semesterlagstiftningen även övervägdes, i vad mån rätt till semester skulle föreligga jämväl vid annan militärtjänstgöring än sådan, som omförmäldes i semesterlagen. Utskottet hemställde, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen biföll utskottets hemställan. Lag i ämnet utfärdades den 14 oktober 1939 (nr 727).

Sedermera har inom socialdepartementet upprättats en *promemoria*, i vilken — efter det en historik givits, innefattande bland annat de här ovan lämnade uppgifterna — ifrågasatts vissa ändringar i 4 § andra stycket. I promemorian uttalades, att med hänsyn till arten av den i värnpliktslagen numera införda beredskapsövningen om 30 dagar, denna syntes böra helt jämföras med de i semesterlagen redan upptagna värnpliktsövningarna. Huruvida även i § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 värnpliktslagen omförmäld tjänstgöring skulle privilegieras i semesterlagen syntes i detta sammanhang böra övervägas. Med hänsyn till de stora offer i olika hänseenden för det allmännas bästa, som de till tjänstgöring inkallade och deras familjer finge underkasta sig, syntes det — yttrades vidare i promemorian — icke obilligt, att de åtminstone i någon utsträckning skulle få tillgodoräkna sig militärtjänstgöring av nyss angivna slag i semesterhänseende, förslagsvis omfattande en tredjedel av kvalifikationstiden, d. v. s. intill fyra månader.

Över promemorian hava *yttranden* inhämtats från vissa myndigheter och sammanslutningar. Förslaget att jämföras beredskapsövning om 30 dagar med de i semesterlagen redan upptagna värnpliktsövningarna har vunnit anslutning från alla håll utom från svenska arbetsgivareföreningen. Förslaget

i övrigt har utan förbehåll tillstyrkts av landsorganisationen i Sverige, de anställdas centralorganisation (Daco) och kooperativa förbundet. Socialstyrelsen har härutinnan ansett, att högst två månader av samma tjänstgöringsperiod och högst lika mycket av samma kvalifikationstid skulle få tagas i beräkning. Enligt den mening, som uttalats av kommerskollegium, finge den ekonomiska belastning, det här gällde, i första hand anses vara en statens angelägenhet. Svenska arbetsgivareföreningen har uttalat, att därest en utsträckning av privilegieringen av frånvaro i följd av militärtjänstgöring skulle göras, densamma i allt fall ej borde omfatta mer än beredskapsövning och möjligen sådan tjänstgöring enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2, som ej är av längre varaktighet än dylik övning. Sistnämnda organisation har i sammanhang därmed i händelse av ändring i 4 § andra stycket i enlighet med grunderna i förslaget påkallat ändring jämväl av bestämmelsen i 6 § tredje stycket om inskränkning i hithörande fall av arbetsgivares rätt att bestämma semesterns förläggning. Landsorganisationen har i sitt yttrande betonat önskvärdheten av att klarlägga frågan, om semesterlön för arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande (9 §), skall beräknas med hänsyn även till den sannolika arbetsförtjänsten under frånvarotid, som avses i 4 § andra stycket.

Såsom framgår av utskottets redogörelse här ovan hava de i motionen II: 25 berörda spörsmålen förelegat till prövning i ett av arbetsdomstolen nyligen avgjort mål. Domstolen har i detta mål förklarat, att dagsverken, som fullgjordes av en torpare såsom vederlag för hans nyttjanderätt, icke i något fall, vare sig det gällde fria dagsverken eller delvis betalda sådana, grundade rätt till semester. Om betydelsen av dagsverken, som icke utgjorde vederlag för nyttjanderätten, var ej fråga i detta mål.

Enligt utskottets mening framstår det icke som tillfredsställande, att av två torpare med praktiskt taget likartade arbetsförhållanden den ene erhåller rätt till semester men den andre på grund av det för honom gällande arrendavtalets utformning går miste om sådan. Lösningen av det spörsmål, som här möter, är emellertid, såsom arbetsdomstolens dom utvisar, förenad med avsevärda svårigheter. Frågan äger samband icke blott med semesterlagen utan även med lagstiftningen på andra områden. I det föregående har erinrats, att 1936 års arrendeutredning ansett förbud böra stadgas mot att utsätta lega i arbete. Om förslaget i denna del bleve genomfört, skulle det nu förevarande spörsmålet komma i ett nytt läge. För sådant fall torde en lagändring av den innebörd, som angivits i det första yrkandet i motionen II: 25, bliva överflödig. Med hänsyn härtill och då arrendeutredningens förslag är beroende på Kungl. Maj:ts prövning torde motionen i denna del icke böra föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Såsom av arbetsdomstolens återopade dom framgår bör frågan om torpardrängs rättsställning i semesterhänseende bedömas med ledning av vanliga civilrättsliga regler. Sålunda bör med lagstiftningens nuvarande utformning

den person betraktas som arbetsgivare, vilken ingått arbetsavtalet med arbetstagaren. Spörsmålet om en eventuell ändring härutinnan, vilket hör nära ihop med frågan om en lagstiftning angående arbetsavtal, torde få prövas i ett större sammanhang.

Med den ståndpunkt utskottet intagit till de båda nyss berörda spörsmålen torde anledning saknas att här närmare ingå på grunderna för beräkning av semesterlön i fall som i nämnda motion avses.

Till den i motionerna I: 84 och II: 144 behandlade frågan om semesterrätt för reservarbetare hava statsmakterna tagit ställning redan vid tillkomsten av semesterlagen. Föredragande departementschefen framhöll då, att reservarbete vore en hjälpform och icke en form av anställning, samt förklarade, att det torde få anses vara en självklar sak, att semesterrätt enligt lagen icke tillkomme en reservarbetare. Mot detta uttalande gjorde riksdagen ej någon erinran. Enligt utskottets mening har detsamma alltjämt sin giltighet. Med den nu rådande strävan att överföra reservarbeten till arbeten i öppna marknaden synes den föreliggande frågan snarast hava fått minskad betydelse.

Enligt uppgift i sistnämnda båda motioner lär hava inträffat, att under tid, då vid reservarbeten anställda specialarbetare haft semester, en del reservarbetare icke kunnat fortsätta med sitt arbete utan måst permitteras. Utskottet har icke kunnat vinna bekräftelse på att så skett.

Det i motionen II: 188 berörda spörsmålet om rätt att som kvalifikations-tid räkna även den tid, arbetstagare fullgör militärtjänstgöring under förstärkt försvarsberedskap, förtjänar enligt utskottets mening noggrant övervägande. Frågan uppmärksammades redan vid 1939/40 års urtima riksdag. Andra särskilda utskottet uttalade då såsom önskvärt, att vid en blivande omarbetning av semesterlagstiftningen även övervägdes, i vad mån rätt till semester skulle föreligga jämväl vid annan militärtjänstgöring än sådan som omförmäldes i semesterlagen. Häremot gjorde riksdagen ej erinran. Vad särskilt angår den beredskapsövning om högst trettio dagar, varom bestämmelser infördes i värnpliktslagen år 1939, synas goda skäl tala för att densamma jämställas med de i semesterlagen redan upptagna värnpliktsövningarna. Om och i vad mån en privilegiering bör ske även av den till tiden obestämda tjänstgöring, till vilken inkallelse kan ske, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, kan vara mera tveksamt. För båda dessa fall gäller, att det måste möta betänkligheter att ålägga arbetsgivarna de ökade utgifter, som skulle vara förenade med skyldighet för dem att i mera betydande utsträckning till arbetstagarna utgiva förmåner enligt semesterlagen för tid, då staten utnyttjat de sistnämndas arbetskraft. Å andra sidan kunna givetvis arbetstagare, om de fullgjort en längre tids beredskapstjänst, som de ej få räkna sig tillgodo, komma i en svår situation exempelvis om verksamheten vid den fabrik, där de äro anställda, helt inställas under semestertiden. Tänkbart vore måhända, att staten här trädde emellan. Av vad i utskottets redogörelse här ovan anförts framgår, att viss utredning i ämnet verkställdes inom socialdepartementet. Då utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t även i fortsättningen skall ägna uppmärksamhet åt detta invecklade spörsmål, finner utskottet ej skäl föreslå riksdagen

att i anledning av motionen II:188 vare sig besluta lagändring eller göra någon framställning till Kungl. Maj:t.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att motionen II:25 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I:84 och II:144 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionen II:188 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 juni 1940.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman*, *Linder**, *Tamm*, *Wistrand*, *Sten*, *Näslund*, *Nils Elowsson* och *Holstenson*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage*, *Pettersson* i Hällbacken¹, *Molander**, *Sandström**, *von Seth*², *Gardell* och *Hansson* i Örebro.

¹ Ej närvarande vid behandlingen av motionen II:25.

² Närvarande endast vid behandlingen av motionen II:25.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Hansson* i Örebro.
